

УДК 371.38:373.2(075.8)

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ “ДОШКІЛЬНА ОСВІТА” У ВИВЧЕННІ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ОСНОВИ СЦЕНІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ”

Тукач І. І.

Стаття присвячена розкриттю особливостей організації самостійної роботи студентів із навчальної дисципліни “Основи сценічної майстерності”, визначених через її зміст та рівні. Автором статті коротко охарактеризовано види самостійної роботи, які є ефективними щодо набуття студентами необхідних теоретичних знань та практичних умінь у галузі сценічної діяльності.

Ключові слова: підготовка студентів, самостійна робота, навчальна дисципліна, сценічна майстерність.

Статья посвящена раскрытию особенностей организации самостоятельной работы студентов с учебной дисциплины “Основы сценического мастерства”, определенных через ее содержание и последовательность. Автором статьи кратко охарактеризованы виды самостоятельной работы, которые являются эффективными в отношении приобретения студентами необходимых теоретических знаний и практических умений в области сценической деятельности.

Ключевые слова: подготовка студентов, самостоятельная работа, учебная дисциплина, сценическое мастерство.

The article is devoted to peculiarities of organizing independent work of students in the course of the academic discipline “Foundations of Dramatic Art”, which are defined through its content and levels. The author of the article overviews types of independent work effective in terms of student acquisition of necessary theoretical knowledge and practical skills in the area of dramatic art.

Key words: training of students, independent work, academic discipline, dramatic art.

Реформація системи освіти в Україні торкнулася її змісту, форм, методів і засобів організації навчання. У галузі вищої освіти все більшого поширення набувають комп'ютерні програми, інноваційні технології, використання яких повинно забезпечити, перш за все, підвищення рівня самостійності студентів у вирішенні життєво та професійно значущих завдань. Організація навчання студентів у вищій школі спрямована на озброєння їх методами самостійного оволодіння прийомами активізації пізнавальної, розумової, творчої діяльності, а також методами самостійного оволодіння теорією набуття й оновлення знань.

Самостійна навчальна робота – це різноманітні види індивідуальної та колективної навчальної діяльності студентів, яка спрямована на досягнення окресленої дидактичної мети, виконується ними самостійно без безпосередньої участі викладача, проте, за поставленими педагогом завданнями, у спеціально відведений для цього час [3]. Робота цього виду спрямовується на оволодіння студентами системою фахових умінь та навичок, на формування їхніх пізнавальних інтересів, на розвиток творчості й самостійності.

Цей вид роботи є важливим компонентом навчального процесу педагогічного вишу, оскільки може проводитися як безпосередньо в аудиторії, так і в позааудиторних формах роботи. У зв'язку із запровадженням положень Болонського процесу, самостійна навчальна робота розглядається як засіб формування у майбутнього педагога системи педагогічних переконань, обрання професійної позиції тощо [7]. На жаль, потенціал аудиторних занять неповною мірою дозволяє цього досягти.

Говорячи про специфіку системи підготовки висококваліфікованих фахівців дошкільної освіти, слід зазначити, що особливої актуальності нині набувають питання удосконалення їхньої теоретичної і практичної підготовки до проведення з дітьми різних видів роботи художньо-естетичного напрямку. Державні документи й стандарт дошкільної освіти скеровують діяльність працівників дошкільних навчальних закладів

(ДНЗ) на реалізацію компетентнісної парадигми, спрямованої на формування гнучкої, свідомої, творчої людини.

Із метою реалізації означених завдань у системі підготовки спеціаліста дошкільної освіти передбачено ряд дисциплін художньо-естетичного циклу, а саме: художня праця, образотворче мистецтво, сценічна майстерність, театралізована діяльність тощо. Завдяки вивченню цих та інших навчальних дисциплін студенти оволодівають широким колом знань і різноманітних умінь щодо вирішення завдань художньо-естетичного розвитку особистості. Таким чином, необхідністю пошуку шляхів удосконалення теоретичної та практичної підготовки майбутніх вихователів через організацію їхньої самостійної роботи визначається **актуальність даного дослідження**.

Аналіз останніх публікацій. Методологічні засади організації самостійної роботи ґрунтовно розглянуто в працях Л. Артемової, А. Алексюка, Ю. Бабанського, В. Безпалько, О. Киричука, І. Лернера та ін. Самостійна робота студентів як напрям педагогіки вищої школи досліджувалася С. Архангельським, В. Буряк, С. Гончаренком, М. Даниловим, Б. Єсіповим, І. Зязюном, В. Нагаєвим, Н. Ничкало та ін. У працях Л. Десева, З. Курлянд, Ю. Калугіна, І. Огородникова, В. Паламарчук, І. Трубавіної та ін. розглянуто питання індивідуалізації та диференціації самостійної роботи студентів. У теорії та методиці професійної освіти окремі питання організації самостійної роботи студентів різних спеціальностей розглядалися в наукових працях В. Аніщенко, Г. Беленької, Л. Машкіної, М. Машовець, О. Савченко, Н. Шишкіної та ін.

Метою дослідження є висвітлення особливостей організації самостійної роботи студентів спеціальності "дошкільна освіта" у процесі опанування ними навчальної дисципліни "Основи сценічної майстерності".

Завдання дослідження:

- 1) проаналізувати особливості організації самостійної роботи студентів у вивченні ними навчальної дисципліни "Основи сценічної майстерності";
- 2) визначити перспективи подальших досліджень щодо організації самостійної навчальної діяльності студентів у практиці вишів.

Викладення основного матеріалу. В основі самостійної роботи студентів лежить поняття самостійності. Психологи розглядають самостійність як здатність діяти особливим чином, не так, як усі (Л. Божович), як важливу ознаку професійної компетентності фахівця (Т. Александрова, В. Бодров). Л. Машкіна визначає під цим поняттям здатність людини виконувати певні дії чи комплекс дій без безпосередньої допомоги з боку іншої людини чи технічних засобів, що її замінюють, керуючись власним досвідом [4, с. 156].

Сучасні дослідники, зокрема І. Шайдур, вважають, що самостійна робота студентів є не чим іншим, як способом формування самостійності та активності особистості, її репродуктивних і творчих здібностей, уміння орієнтуватися в теорії та практичних ситуаціях, ставити й самостійно вирішувати теоретичні і практичні завдання [8, с. 7].

Дослідниця Т. Тімашева, аналізуючи важливість самостійності для фахової підготовки вчителя, визначає метою її організації сприяння формуванню самостійності як риси особистості та важливої професійної якості майбутнього педагога, суть якої полягає в умінні систематизувати, планувати, контролювати й регулювати свою діяльність без допомоги та контролю з боку викладача [8, с. 164].

Методика організації самостійної роботи студентів залежить від характеру, структури й особливостей дисципліни, що вивчається. З огляду на це, слід більш детально зупинитися на розкритті специфіки навчальної дисципліни "Основи сценічної майстерності", яка є важливою складовою у структурі підготовки фахівця дошкільної освіти за освітньо-кваліфікаційним рівнем "бакалавр".

Навчальна дисципліна "Основи сценічної майстерності", яка вивчається у Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя, відноситься до переліку дисциплін нормативної частини циклу професійної науково-предметної підготовки, входить до блоку дисциплін, що вивчаються за вибором студентів (блок І). Слід зазначити, що в цьому блоці за навчальним планом заплановано до вивчення споріднену дисципліну "Теорія та методика театралізованої діяльності", яка ширше орієнтована на проведення різних видів театралізованої діяльності дітей дошкільного віку в ДНЗ.

Метою навчальної дисципліни "Основи сценічної майстерності" є вивчення та засвоєння студентами основ сценічної майстерності (з опорою на мистецтво актора) з огляду на специфіку майбутньої професійної діяльності. Указана вище навчальна дисципліна вивчається в 7 семестрі. Програма дисципліни, згідно навчального плану, розрахована на 72 аудиторні години (у тому числі – 12 годин лекційних, 10 годин семінарських занять, 10 годин практичної роботи та 22 години лабораторних занять), 26 годин самостійної та 10 годин індивідуальної роботи.

Методи викладання навчальної дисципліни – лекції, семінарські та практичні, лабораторні заняття, самостійна та індивідуальна робота студентів, репетиційна та етюдна робота, створення та показ вистави (фрагменту вистави).

У теоретичній частині навчальної дисципліни студенти набувають необхідних знань про основи акторської майстерності, а саме: про специфіку, складові та шляхи розкриття сценічного образу, внутрішню та зовнішню техніку актора, про природу акторських сценічних переживань. На теоретичному рівні студенти мають також ознайомитися з основами режисерської роботи як необхідного елементу подальшої практичної постановочної роботи.

Організація самостійної роботи студентів у виші визначає необхідність її навчально-методичного забезпечення, перш за все – щодо розробки навчальних програм та необхідної навчально-методичної літератури. З метою вирішення означеної проблеми нами було укладено та видано друком хрестоматію "Основи сценічної майстерності", рекомендовану МОН України (лист від 10.06.13 р. № 1/11 – 9806) [5], користування якою дозволило студентам більш чітко й творчо самостійно працювати; планувати особисту стратегію навчання; творчо використовувати запропоновані матеріали щодо поповнення теоретичних знань і розвитку сценічних умінь, а також раціонально використовувати свій час.

Форми самостійної роботи, які використовуються у вивченні навчальної дисципліни "Основи сценічної майстерності", включають виконання творчих і практичних завдань (індивідуально та в групах), підготовку й захист реферату; виконання сценічних етюдів за власним задумом і на задану тему; підготовку до залікової вистави тощо. У процесі самостійної роботи студенти вивчають запропоновану літературу з метою написання есе, доповідей і рефератів. Організація індивідуальної самостійної роботи студентів з навчальної дисципліни "Основи сценічної майстерності" (10 годин) передбачають аналіз сценарію вистави (із детальним зазначенням його складових в композиції, мізансценах та основах роботи з актором), створення театрального костюму, реквізиту до вистави тощо.

Організація самостійної роботи студентів (26 годин) у вивченні зазначеної дисципліни передбачає розподіл запланованих годин у трьох напрямках підготовки до:

- семінарсько-практичних занять (8 год.);
- лабораторних занять (10 год.);
- створення вистави й безпосередньої участі в ній (індивідуальна самостійна робота) (8 год.).

На нашу думку, такий розподіл навчальних годин, відведених на самостійну роботу, як закріплює й систематизує знання студентів, так і дає можливість підготуватися до виконання практичних творчих завдань. Наприклад, до проведення лабораторного заняття з теми "Засоби опанування сценічної техніки: етюди" (мета – формувати уміння точного та впевненого володіння елементами розкриття зовнішньої та внутрішньої техніки; розвивати здатність до імітації на задану тему), студентам пропонується підготувати до показу етюд на розкриття образу героя (за однією із запропонованих тем, або за власною).

Не менш цікавими для студентів є лабораторні заняття, теми яких потребують ґрунтовної самостійної підготовки, зокрема:

1. "Пісня, яку я бачу" (мета заняття: удосконалювати уміння тілесної та емоційної рухливості; розвивати основи композиційного сценічного мислення – розуміння зав'язки, кульмінації, розв'язки твору (із урахуванням специфіки сценічного твору)).

2. "Я створюю рекламу" (мета заняття: набувати уміння точного та впевненого володіння елементами розкриття зовнішньої та внутрішньої характерності; розвивати імітаційне самопочуття; сприяти розкриттю темпераменту, різноманітності почуттів, виявленню волі та артистизму в запропонованій тематичі сценічних етюдів).

Мета вищеперерахованих занять яскраво демонструє, що у процесі їх підготовки та проведення студент повинен якнайкраще виявити свою індивідуальність, креативність, розкрити творчі здібності, визначити особисте ставлення до мистецького матеріалу, інтерпретатором якого він, власне, визначається. Безперечно, це залежить від якості виконаної самостійної роботи, оскільки студент повинен “знайти себе”, розкрити необхідні риси власної артистичної натури тощо. Це можливо лише тоді, коли студент докладає максимальних творчих зусиль, а не копіює зразок викладача-наставника.

Зупинимось більш детально на ролі викладача в організації самостійної роботи студентів у вивченні ними дисципліни “Основи сценічної майстерності”. На нашу думку, педагог повинен володіти глибокими знаннями з теорії сценічної майстерності (у тому числі – акторської), знати основи режисерської роботи, уміти показати на практиці необхідні акторські уміння, окреслити та виділити основні моменти в роботі над сценічним образом тощо.

С. Вітвицька вказує на те, що викладач, виконуючи роль консультанта самостійної роботи студентів, повинен забезпечити підвищення вимог до інформаційної ємкості змісту навчальної дисципліни, до творчої самостійної діяльності студентів [2, с. 162–63]. Викладач має орієнтувати самостійну роботу студентів на вивчення та осмислення ними процесу сценічного перевтілення шляхом використання методів проблемного навчання, які сприяють пошуковій та творчій діяльності.

Як показав власний досвід викладання дисципліни “Основи сценічної майстерності”, задля підвищення ефективності самостійної роботи студентів викладач-консультант повинен дібрати доцільні види індивідуальної роботи зі студентами. Серед них – консультації щодо складання сценарію, добору засобів сценічної виразності, необхідних для кращого розкриття сценічного образу тощо.

У працях учених та науковців Л. Артемової, Ю. Бабанського, А. Брушлінського, С. Вітвицької, В. Кузьмінського, Л. Машкіної та ін. вказано на важливість забезпечення трирівневої структури самостійної роботи студентів, що передбачає: відтворюючий, напівтворчий і творчий рівні.

Відтворюючий рівень самостійної роботи є надзвичайно важливим при вивченні студентами основ сценічної майстерності, оскільки він лежить в основі інших рівнів та є базою засвоєння нових знань і умінь. Виконання самостійної роботи цього рівня у вивченні навчальної дисципліни “Основи сценічної майстерності” передбачає вирішення наступних завдань: складання бібліографічного покажчика з теми “Світові школи виховання актора”; складання відеодобірки матеріалів “Основи майстерності актора в золотому фонді театральних вистав”; виготовлення костюмів та реквізиту, необхідних для показу етюдів на лабораторних заняттях та залікової вистави тощо.

Напівтворчий рівень ґрунтується на попередньому й характеризується перенесенням уже набутих знань і навичок на аналогічні ситуації. Нами пропонуються для самостійної роботи такі завдання: складання сценарію за однією з дитячих казок (з розрахунку тривалості вистави 40–60 хв.) із зазначенням мізансцен, театального обладнання, реквізиту, характеристик сценічного образу головних героїв вистави; написання супровідної анотації до переглянутого відеофрагменту вистави; аналізу складових акторської майстерності, визначених у грі видатних акторів минулого тощо.

Творчий рівень самостійної роботи студентів пов’язаний із формуванням навичок здійснювати пошукову діяльність, аналізувати проблемні ситуації, вирішувати більш складні творчі завдання. Саме під час виконання самостійної роботи цього рівня розвивається творча особистість студента, що й передбачено метою вивчення навчальної дисципліни “Основи сценічної майстерності”. З опорою на творчий рівень, нами окреслено наступні види самостійної роботи: до семінарських занять – написання есе на одну із запропонованих тем із теорії світових акторських шкіл; до лабораторних занять – дуєтну та підгрупову роботу з постановки та показу сценічних етюдів; знаходження та закріплення прийомів розкриття ролі.

Висновки. Здійснений нами аналіз особливостей організації самостійної роботи майбутніх фахівців дошкільної освіти в процесі опанування ними навчальної дисципліни “Основи сценічної майстерності” дозволяє зробити наступні висновки:

1. Особливостями організації самостійної роботи студентів у вивченні ними навчальної дисципліни "Основи сценічної майстерності" є:

- раціональне поєднання теорії та практики сценічної майстерності, перш за все, щодо практичного озброєння елементами внутрішньої та зовнішньої акторської техніки;
- максимальне використання потенціалу рівнів самостійної роботи, що дозволяє студенту виконувати різні види завдань відтворювального, творчого, аналітичного характеру з урахуванням специфіки навчальної дисципліни, що вивчається (закони сценічного мистецтва).

2. Перспективи подальших наукових досліджень проблеми організації самостійної навчальної діяльності студентів у практиці роботи вишів, на нашу думку, пов'язані з розробкою критеріїв оцінювання різних видів самостійної роботи студентів, удосконалення її змісту тощо.

Література

1. Артемова Л. В. Педагогіка і методика вищої школи : навчально-методичний посібник / Л. В. Артемова. – К. : Кондор, 2008. – 272 с.
2. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : метод. посіб. для студентів магістратури / С. С. Вітвицька. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 316 с.
3. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : навч. посібник / А. І. Кузьмінський. – К. : Знання, 2005. – 486 с.
4. Машкіна Л. А. Організація самостійної навчальної роботи студентів у контексті Болонського процесу / Л. А. Машкіна // Вісник Київського міжнародного університету. Серія "Педагогічні науки". – 2009. – № 13. – С. 150–165.
5. Основи сценічної майстерності : хрестоматія для студентів вищих навчальних закладів напряму підготовки "Дошкільна освіта" / уклад.: С. І. Матвієнко, І. І. Тукач. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2013. – 438 с.
6. Тімашева Т. М. Самостійна робота як складова підготовки майбутнього вчителя музики / Т. М. Тімашева // Наукові записки НДУ імені Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – Ніжин : НДУ. – 2008. – № 4. – С. 163–165.
7. Стратегія посилення самостійної роботи студентів у контексті приєднання до Болонського процесу : матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції 14–15 грудня 2004 р. / Г. В. Старченко та ін. (ред.). – Х. : ХНАМГ, 2004. – 243 с.
8. Шайдур І. А. Організація самостійної роботи студентів педагогічних університетів на основі індивідуально орієнтованого підходу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / Шайдур Ірина Анатоліївна. – К., 2003. – 22 с.